

LITERATUR

Péter Domokos

KIELISUKULAIKUUS JA UNKARIN KIRJALLISUUS

U nkarin kielen arvioidaan olevan noin kolmentuhannen vuoden ikäinen. Tämä tarkoittaa sitä, että unkarilaisiksi kehkeytyvä osa erkani suomalais-ugrilaisesta yhteisöstä noin vuonna tuhat ennen ajanlaskumme alkua. Milloin tämä tapahtui? Miksi? Millaisissa olosuhteissa? Mikä oikeastaan oli se yhteisö, josta unkarilaiset erkanivat? — Tässä kysymyksiä, joihin tutkimus on antanut vastauksia vasta 1700-luvun puolenvälin jälkeen, ja silloinkin vain tiettyyn osa-alueeseen, nimittäin kielen osalta.

Ratkaisevaksi osoitukseksi unkarin kielen suomalais-ugrilaisista juurista tuli matemaatikko-tähtitieteilijä János Sajnovicsin latinankielinen teos, joka ilmestyi Kööpenhaminassa vuonna 1770. Sajnovicsin työtä täydensi rikkaalla todistusaineistolla lääkäri ja matemaatikko Sámuel Gyarmathi, joka myös julkaisi tuloksensa latinan kielellä — Göttingenissä vuonna 1779. Mainittujen teosten kansallista ja kansainvälistä arvoa voi tuskin liioitella. Ja kuitenkin unkarilainen sivistyneistö on ottanut ne vastaan kaikkea muuta kuin innostuneesti.

Unkarilaisten kielitieteilijöiden asenne suomalais-ugrilaiseen kielisukulaisuuteen voi tuntua oudolta ja käsittämättömältä. Oltiinhan Euroopassa laajalti perillä siitä, että unkarilaisten etnogenesis oli selvittämättä kuin myös siitä, että

muodissa ollut unkarilaisten ja hunnien sekä unkarilaisten ja skyyttalaisten yhdistäminen oli perusteetonta. Mutta tässäkin tapauksessa kävi niin, että nimenomaan siihen käsitykseen alettiin uskoa, jolla ei ollut tosiasioita tukenaan. Kaiketi on kysymys siitä, että valitsimme sen vaihtoehdon, joka psykologiselta kannalta parhaiten vastasi tarvettamme. ”Kunniakas menneisyys” ja ”loistava sukulaisuus” tarjosivat kovia kokeelle kansakunnalle lohtua, kun taas tieteen tarjoaman totuuden hyväksyminen olisi pakottanut luopumaan kauniista unelmista. Herderin huonomaineinen ennustus unkarilaisuuden katoamisesta oli omiaan lisäämään vastikään löydetyn todellisen sukulaisuuden vieroksuntaa.

Mutta kysymys ei ole ainostaan vaikeudesta luopua illuusioista. Eikä siitä, että 1700-luvun lopulla lappalaisia ja monia muitakin suomalais-ugrilaisia kansoja tavattiin luonnehtia niiksi Euroopan ja Aasian etnisiksi ryhmiä, jotka ovat primitiivisiä, eksoottisia ja vailla historiaa. Yksi syy tähän on siinä ajattelutavassa, jonka turvin ”asiaan vihkiytyneet” tätä arkaluontoiseksi osoittautunutta kysymystä lähestyivät. ”Asiaan vihkiytyneitä” ovat tässä tapauksessa lingvistikit, jotka pitkään katsoivat tehtävänsä rajoittuvan siihen, että heidän tulee yhä uusien kielellisin argumentein todistaa suomalais-ugrilaisen kieliperheen yhteenkuuluvuutta. Tässä yhteydessä jäivät huomiotta ihminen, kansa, henki ja kulttuuri. Pitkän aikaa tätä puutetta oli korvaamassa vain joitakin erheellisiä, vääristeltäviä tiedonantoja ja tendenttisiä ennakkoluuloja. Ja oikaisijoita ei kuulunut. Luultavasti nämäkin seikat ovat osaltaan ruokkineet kielteistä suhtautumista.

Entä kuinka suomalais-ugrilaisuuteen on suhtautunut Unkarin kirjallisuus, jonka asema Unkarin henkisessä elämässä alkoi valistuksesta — siis noin vuodesta 1770 — lähtien tulla yhä vain keskeisemmäksi?

Kirjallisuuden suhtautuminen on tietenkin ambivalenttia. Hyväksymisen ja torjumisen yhtäaikainen läsnäolo on ollut luonteenomaista aina näihin aikoihin saakka. Mutta torjumiseenkin sisältyy se, että asia on ainakin otettu huomioon. (”Tiedän, mutta en usko. Tiedän, mutta kiinnityn muu-

hun.”) Myös hyväksymisen skaala on lauea. Milloin on kysymys kritiikittömästä intoilusta tai epätieteellisestä etymologisoinnista, milloin taas se ilmenee syvällä kulkeuina vaikutuksina tai henkisenä ja katsomuksellisenä sukulaisuutena.

Tämän artikkelin puitteissa on mahdollisuus ottaa esille vain joitakin yksityiskohtia, vain joitakin vahvimmilta tuntuvia ääniä.

Unkarin valistuksen johtavat runoilijat — Lőrinc Orczy, Ábrahám Barcsay ja György Bessenyei — torjuvat miltei yksiaänisesti Sajnovicsin teoksen opetuksen. Siteerattakoon tässä Barcsayn tunnettua epigrammia — joka itse asiassa on laajemman runon katkelma — joka edustaa hyvin valistuksen runoilijoiden näkökantaa:

Sajnovics raahaa kielemme Lapista.
Suojelkaamme kansaamme tältä ikeeltä!

Yllättävältä tuntuu, että mainittuja runoilijoita konservatiivisempänä pidetty kirjailija András Dugonics hyväksyi lähtökohdaksen juuri löydetyn kielisukulaisuuden. Dugonics tukee Sajnovicsin opetusta romaanissa Etelka, josta tuli todellinen aikakauden muotiromaani, sekä näytelmässään Etelka Karjelben. Karjel on yhtä kuin Karjala, jonne Dugonics sijoittaa unkarilaisten alkukodin. Dugonicsin teoksista ei ole suinkaan vaikea löytää suomalais-ugrilaisuutta koskevia lapsekkaita erehdyksiä, mutta tuskinpa tuolloin olisi ollut kellään muullakaan edellytyksiä maalata paljoa todenmukaisempaa kuvaa unkarilaisten muinaisuudesta.

Romantiikan alkamisen myötä (1800-luvun alussa) suhtautuminen suomalais-ugrilaisuuteen ei suinkaan muutu myönteisemmäksi. Pikemminkin päinvastoin! Tässä suhteessa Unkarin romantiikka näyttää kulkeneen valistuksen viitoittamaa polkua.

Erytisen vaikuttavaksi ja vahvaksi suomalais-ugrilaisuuden vastustajaksi on osoittautunut Budapestin yliopiston arvovaltainen professori István Horvát (1784–1846), joka on kuvitelmille perustuvan muinaishistorioiden ja harrastelijamaisen kieltenvertailun ja etymologisoinnin isä. Useimmat

aikakauden keskeisistä kirjailijoista eivät kyenneet sanoutumaan irti Horvátin sekopäisistä opeista — ei myöskään Mihály Vörösmarty. Vörösmartyn varhaisissa kirjeissä on tosin merkkejä myönteisestä asennoitumisesta suomalais-ugrilaisuuteen (esim. kahden virolaisen kansanlaulun käännöksestä vuonna 1823), mutta Zalán futása (Zalánin pako) -nimisessä teoksessa, jossa on aiheena unkarilaisten maahanmuutto ja oletettu muinainen mytologia, ei ole jälkeäkään siitä, että Vörösmarty olisi ollut perillä suomalais-ugrilaisuudesta. Siihen, että käsitys suomalais-ugrilaisuudesta ei ole lainkaan kiinnostanut Vörösmartya, viittaa myös se, että Vörösmartyn jäämistössä ei ole juurikaan viittauksia suomalais-ugrilaisuuden tutkijoihin — siitä huolimatta, että Vörösmarty toimi yli kahden vuosikymmenen ajan ensin Ferenc Kállayn ja sittemmin Antal Regulyn ja Pál Hunfalvyn akateemikkoverina.

Tuonaikainen varsin yksimielinen suomalais-ugrilaisuuden kieltäminen johti siihen, että vuonna 1823 ilmestyi varsin tasokkaalla foorumilla, Tudományos Gyűjtemény -nimisessä tieteellisessä aikakauslehdessä Endre Pázmándi Horvátin vallitsevaa tilannetta vastaan protestoiva artikkeli, jossa tekijä esittelee ja analysoi kuuluisaa suomalaista kansanlaulua ”Jos mun tuttuni tulisi”. Tämä on muuten samalla, tietääkseni, ensimmäinen kerta, kun Unkarin lehdistössä julkaistaan jotain suomen kielellä!

Mutta ennen kuin suomalais-ugrilaisuuden kannattajien mieli käy ihan murheelliseksi, kiirehdin tarjoamaan lohtua. Juuri kun käsitys suomalais-ugrilaisuudesta on jäämässä aivan periferiseksi, astuu esiin perä perään kaksi tilannetta ratkaisevasti tasapainottavaa henkilöä. Toinen heistä on lakimies ja muinaishistorioitsija Ferenc Kállay (joka oli muuten suuren runoilijamme Ferenc Kölcseyn opiskelutoveri ja ystävä), toinen taas kaikkien aikojen maineikkain ja arvostetuin unkarilainen fennougristi Antal Reguly. Kállayn lailla myös Reguly aloitti lakimiehenä. Kállay on lukuisten suomalais-ugrilaisuutta esittelevien artikkeleidensa ohella laatinut ensimmäisen kokonaisesityksen suomalais-ugrilaisista kansois-

ta (Finn-magyar nyelv eli Suomalais-unkarilainen kieli, 1844).

Kuitenkaan hänen nimeään ja toimintaansa ei juurikaan tunneta. Minkähän tähden unkarilaisen fennougristiikan keskeiset edustajat ovat sivuuttaneet hänet? Regulyn voi sanoa uhranneen koko elämänsä suomalais-ugrilaiselle sukulaisuudelle. Hän matkusteli liki kahdeksan vuoden ajan suomalais-ugrilaisten kansojen parissa. Regulyn keruutyön tulokset ovat mittaamattoman arvokkaita. Niiden merkitystä vielä kasvat-
taa niiden luotettavuus ja arkaaisuus. Reguly ei itse voinut heikentyneen terveytensä takia hyödyntää keruutyönsä tuloksia, mutta sitä enemmän hänen keruutyönsä tuloksien työstäminen on tuonut kunniaa ja oppiarvoja muille.

Reguly oli myös suomalaisen kansanrunouden kohdalla Unkarin varhaisin asiantuntija. Hän informoi unkarilaisia vuonna 1840 suomalaisen muinaisrunouden rikkaudesta ja Kalevalasta (siis Vanhasta Kalevalasta). Ja Reguly on myös kääntänyt Kalevalasta osia. Edelleen Reguly kiinnitti ensimmäisenä huomion vogulien ja ostjakkien kansanrunouden inhimilliseen ja esteettiseen arvoon. Näyttää siltä, että Regulyn havainnot hälvensivät välinpitämättömyyttä. Nyt kielen takana saattoi nähdä ihmisen ja kansoja, jotka eivät siis lopulta olleetkaan niin primitiivisiä kuin oli totuttu ajattelemaan.

Nimenomaan Regulyn toiminnan tuloksena alkoi Unkarin sivistyneistön mielipide suomalais-ugrilaisuudesta muuttua myönteisemmäksi. Ja vähitellen tämä heijastui myös Unkarin kirjallisuuteen. Ei ole sattumaa, että István Széchenyi tuki lämpimästi Regulyn matkoja ja että runoilija József Eötvös kirjoitti Regylylle suurenmoisen nekrologin.

Mutta edetkäämme!

Muitten suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuus alkaa tulla Unkarissa tunnetuksi vasta vuoden 1850 jälkeen. Ensin opittiin tuntemaan Kalevala, sitten pikkuhiljaa muuta suomalaista kirjallisuutta sekä myös Viron kirjallisuutta. Voi sanoa Kalevalan ikään kuin valmistaneen sijan suomalais-ugrilaisten kansojen muulle kirjallisuudelle. Tässä aluevaltauksessa

ansioitui suuresti Pál Hunfalvy, joka — vaikka olikin ensisijaisesti lingvisti — antoi arvoa myös suomalais-ugrilaisten kansojen runoudelle. Hunfalvylla oli tässä toiminnassa tukeaan hänen piirikseen ryhmittynyt suomen kieltä harrastavien filologien joukko. Useiden kesken jääneiden yritysten jälkeen ilmestyi vuonna 1871 Ferdinánd Barnan kääntämä unkarinkielinen Kalevala, kolmantena muodollisesti uskollisena Kalevala-käännöksenä.

Osana suomalais-ugrilaisuuden aseman kohentumista Budapestin yliopistoon perustettiin vuonna 1872 maailman ensimmäinen fennougristiikan oppituoli. Sen johtajana toiminut saksalaissyntyinen József Budenz kohotti tieteksi unkarilaisen fennougristiikan, joka ensimmäisten sadan vuotensa ajan oli ollut harrastelijoiden puuhailua. Mutta toisaalta hän supisti fennougristiikan ahtaasti ymmärretyksi kielitieteeksi, vaikka se oli käynnistynyt yleiskulttuurisissa merkeissä. Hunfalvyn ja Budenzin aikana käsitys suomalais-ugrilaudesta sukulaisuudesta tulee jo varsin laajalti hyväksytyksi (lähinnä kuitenkin vain suomalaisten ja virolaisten osalta; Budapestiin eksyneitä lappalaisia ja samojedeja esiteltiin nähtyvyyksinä — eläintarhassa) — jos kohta myös vastarinta jatkuu ankarana. Suomalais-ugrilaisuuden vastustajat syyttivät 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä niin sanotun ugrilais-turkkilaisen sodan, jota käytiin mitä moninaisimmilla foorumeilla verrattoman kiihkeästi ja armottomasti.

Runoilija János Arany, joka toimi tuolloin Unkarin tieteellisen akatemian pääsihteerinä, seurasi pahantuulisena, ja väliin ärtyneenä, ”myrskyä vesilasissa”. Hän tuomitsi myös Budenzin innokkuuden:

”Voi, Budenc, Budenc! Itsekin syyllistyt ylilyönteihin...” Arany olisi ehkä saattanut suurella arvovallallaan hillitä sodankäyntiä, mutta pohjimmiltaan ei hänkään saattanut hyväksyä kielisukulaisuutta. Akatemian virkamiehenä hän näyttää ottaneen vaarin fennougristiikan opetuksista, mutta runoilijana hän ei niistä piitannut. Unkarilaisten muinaisuutta käsittelevissä teoksissaan Arany ei anna minkäänlaista sijaa niille suomalais-ugrilaistilille löydöksille, joiden olisi voi-

nut olettaa häntä koskettavan (esim. Kalevalan tai Reguly'n vogulinkielisten tekstien, jotka olivat olleet käytettävissä vuodesta 1864).

Muutaman hiljaisen ja tuloksettomman vuoden — joiden aikana ainoastaan suomalais-ugrilaisen kirjallisuuden edustus Unkarissa vahvistui — jälkeen seurasi ratkaiseva läpimurto. Vuonna 1909 ilmestyi Béla Vikárin kääntämänä toinen täydellinen unkarinkielinen Kalevala. Ja tällä Kalevalalla tuli olemaan valtava menestys.

Sen jälkeen Unkarissa alettiin seurata aikaisempaa huomattavasti tiiviimmin ja kunnioittavammin suomalaisen kirjallisuuden kuin myös Suomen kansakunnan vaiheita. Arvostavasti aletaan suhtautua myös itsenäistyneeseen Viroon, ja vuonna 1929 ilmestyy Aladár Bánin käännös virolaisten eepoksesta Kalevipoegista. Vuosien 1920 ja 1940 välillä itsenäiset suomalais-ugrilaiset valtiot Unkari, Suomi ja Viro järjestivät yhteensä viisi eri kertaa — aina eri paikassa — ”kulttuurikongressin”, joka keräsi joukoittain kielisukulaisuudesta kiinnostuneita osanottajia. Enää ei ollut kysymys pelkästään tiedemiesten kiinnostuksesta sukulaiskansoja kohtaan, vaan yhteydet koskettivat yhä useampia ihmisiä ja laajenivat elämän eri alueille.

1920-luvulla laajeni kiinnostus suomalais-ugrilaisuutta kohtaan koskemaan myös pienempiä kansoja. Tieteelliset lehdet alkoivat julkaista niiden — vastikään syntyneiden — kirjallisuuden ja vasta muodostuvien kirjakielten esittelyjä. Hakusanateoksiin alkaa ilmestyä aikaisempaa seikkaperäisempiä esittelyjä. Erityisen ansiokas on kielitieteilijä Miklós Zsirain usein mainittu, runsaasti kuvitettu *A finnugor rokonságunk* (Suomalais-ugrilaiset sukulaisemme, 1937). Tutustuminen niihin vaikeutui kuitenkin sen myötä, että miltei kaikista pienistä suomalais-ugrilaisista kansoista tuli vuoden 1917 Neuvostoliiton vähemmistöjä. Jo ennestään olemassaolien esteiden lisäksi niitä ovat tulleet erottamaan myös poliittiset ennakkoluulot.

Maailmansotien välisen ajan unkarilaisista runoilijoista oli Attila József se, joka löysi suomalais-ugrilaisen kansojen

kirjallisuudesta itselleen puhdasvetisen lähteen. Hän ei ainoastaan tuntenut ja arvostanut sukukansojen runoutta vaan käytti sitä myös oman runoutensa elementtinä. Tähän mennessä tutkijat ovat analysoineet Attila Józsefin suomalais-ugrilaisia motiiveja lähinnä vain Kalevala-ainesten osalta (muun muassa rytmissä ja alkusointuisuudessa: esim. "Szól a szája, szólitatlan"). Mutta Attila Józsefin runoudesta voi löytää vielä arkaaisemman ja karkeapiirteisemmän obin-ugrilaisen runouden aineksia: katsomuksia ja aiheita. (Tämän piirteen on jo aikaisemmin pannut merkille suomalainen kollegani Hannu Launonen eräässä erinomaisessa tutkielmassaan.)

Toisen maailmansodan jälkeen saivat sukukansojen kirjallisuudet Unkarin kirjallisuudessa sijaa vasta 1960- ja 1970-luvulla. Mutta tällöin ne tulivatkin sitten esiin vahvemmin kuin koskaan aikaisemmin. Tuossa vaiheessa alettiin yhä vahvemmin kokea puutteeksi se, että Unkarissa käsitettiin maailmankirjallisuus yksipuolisesti, miltei pelkästään länsimaiden kirjallisuudeksi. Kielisukulaisten kirjallisuus havaittiin laiminlyödyksi alueeksi. Käsitimme olevamme velassa, joka karttuu päivä päivältä. Asennemuutoksen seurauksena on syntynyt lyhyessä ajassa runsaasti erillisteosten käännoiksi ja antologioita, ja myös kirjalliset lehdet ovat osoittaneet sukukansoille paljon enemmän huomiota kuin aikaisemmin. Tämän toiminnan yhteydessä on lanseerattu myös uusi termi, nimittäin "a nyelvrokonság irodalma" eli "kielisukulaisten kirjallisuus".

Béla Vikárin kuuluisaan Kalevala-käännökseenkään ei ole enää oltu tyytyväisiä. Se on koettu tyyllillisesti ja kielellisesti vanhentuneeksi. Viime vuosikymmeninä on ilmestynyt kolme uutta erinomaista Kalevalan unkarinnosta (Kálmán Nagyin vuonna 1972, István Ráczin vuonna 1976, Imre Szentén vuonna 1984). Näin Unkarissa onkin tultu ainutlaatuisen tilanteeseen. Vai liekö maailmassa toinenkin kansa, jolla on viisi täydellistä ja tämän ohella vähintään kymmenen osittaista Kalevala-käännöstä?

Európa-kustantamo on julkaissut itsenäisinä teoksina

suuret määrät suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuutta: aluksi kansansatuja, sitten mitä moninaisimpia teoksia. Ja lopulta myös runoilijamme ovat tarkistaneet suhtautumistaan sukukansojen kirjallisuuteen, mikä ilmenee muun muassa siinä, että varsin monet johtavista runoilijoistamme ovat osallistuneet suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuuden kääntämiseen. Mainittakoon heistä muutamia: Gyula Illyés, István Ágh, István Bella, Sándor Csoóri, Zoltán Jékely, István Kormos, László Nagy ja István Simon. Myös runoilijoiden ja tiedemiesten yhteistyö on kantanut hyvää hedelmää: vuonna 1975 ilmestyi itäisten suomalais-ugrilaisten kansojen kirjallisuutta esittelevä lähes tuhatsivuinen antologia Medveének ("Karhunlaulu").

Runoilijat Anna Bede, Zsuzsa Rab ja Dezső Tandori ovat suorastaan kiintyneet tähän vahvaan, omalaatuiseen rounteeseen, ja moniosainen arvokas valikoima todistaa heidän käännöstyönsä menestyksellisyydestä. Kiitos Zsuzsa Rabin valmistui vuonna 1985 Kalevipoegin toinen, edellistä täydellisempi ja korkeatasoisempi unkarinkielinen tulkinta, ja Anna Bede julkaisi vuonna 1984 käännöksensä kolmannelta suomalais-ugrilaisesta eepoksesta, mordvalaisten Sijazarista, teoksesta, josta maailmalla tuskin edes tiedetään. Dezső Tandorin käännöstyön tuloksena ilmestyi vuonna 1982 Földisten lánykerőben (eli Maanjumala kosiomatkalla) -niminen monipuolinen valikoima suomalais-ugrilaista myyttisiä ja historiallisia lauluja. Ja luetteloja voisi jatkaa.

Mutta käänne ei näyttäydy ainoastaan laajassa ja tasokkaassa käännöstyössä vaan myös siinä moninaisessa vaikutuksessa, joka suomalais-ugrilaisella kirjallisuudella on ollut viime vuosikymmeninä unkarilaiseen kirjallisuuteen. Valppaalle tutkijalle on selvää, että kielisukulaisten kirjallisuus on läsnä oman kirjallisuutemme soluissa ja kudoksissa.

Gyula Illyés on osoittanut laajassa tuotannossaan, sen eri lajeihin kuuluvissa teoksissa, yhä uudelleen huomiota suomalais-ugrilaisuudelle. Kalevala tarjoaa valtatiehen Ferenc Juhászín varhaisen tuotannon tulkitsemiseen, ja Juhászín myöhemmissä laajoissa runoelmissä taas obin-ugrilaisuus on vah-

vasti esillä. Monesti vogulin- ja ostjakinkieliset kosmogoniset runot ovat toimineet lähteinä, kun Juhász on kehitellyt kosmisten runojensa rakenteita ja kuvakieltä, niiden monimutkaisia yhdyssanoja ja attribuuttikimppuja. Myös László Nagyin tuotannossa saattaa tietyin paikoin panna merkillle suomalais-ugrilaisia piirteitä. Ja varsin monien nykyrunoilijoiden kohdalla voi osoittaa vähintäänkin yksittäisiä runoja, joissa on käytössä suomalais-ugrilaisia aineksia. Mainittakoon heistä muutamia: Lajos Áprily, Ferenc Buda, Imre Csanádi, József Erdélyi, István Jánosy, Dezső Keresztury, Dénes Kiss, Ferenc Mátyás, Mihály Simai ja Sándor Weöres. Ja esimerkkejä voisi poimia myös ulkounkarilaisten runoilijoiden joukosta.

Jos kohta esitykseni on ollut luonnoksenomainen, niin eiköhän siitä ole kuitenkin käynyt ilmi se, että kirjallisuutemme suhtautui suomalais-ugrilaisuuteen lähes kahdensadan vuoden ajan moniarvoisesti, kunnes sitten viime vuosikymmenien aikana on hyväksynyt sen ja ottanut käyttöönsä. Tähän liittyen Unkarissa ja unkarilaisuuden piirissä on ylimalkaankin kasvanut mielenkiinto suomalais-ugrilaisia kansoja ja niiden kulttuureja kohtaan. Tällä hetkellä jo koulukirjoissakin on paikka Kalevalalle, puheeksi tulee muidenkin sukukansojen kuin suomalaisten runous, ja oppilaat saavat aikaisempaa perinpohjaisemman selvityksen suomalais-ugrilaisien kansojen elämänmuodosta ja sivistyksestä. Eikä sitäkään ole syytä jättää mainitsematta, että myös suomalais-ugrilaisen kielitieteen edustajat ovat oivaltaneet, että kapealaisuudesta on luovuttava, ja nyt jo he itse pyrkivät edistämään suomalais-ugrilaisuuden monipohjaista tieteellistä selvittelyä.

Toisella tavalla ajattelevia on tietysti edelleenkin. Ja aina tulee tietysti olemaankin ihmisiä, joita ei voi vakuuttaa minäkäänlaisin argumentein. Hyökkäykset suomalais-ugrilaista sukulaisuutta vastaan jatkuvat entiseen tapaan kaikissa viidessä maanosassa, tuhansin nimikkein, lukemattomin verukkein. Joskus myös kirjallisuus tarjoaa niille tukensa katteetoman etymologisoinnin ja muinaishistoriallisten esseiden

muodossa.

Edellä kävi ilmi, että unkarilaiset runoilijat ovat ottaneet suomalais-ugrilaisuuden omakseen ja että he ovat antaneet oman panoksensa myös käännöstyöhön. Toisaalta heidän joukostaan ei ole noussut uutta Géza Képesiä eli siis sellaista huomattavaa runoilijaa ja kääntäjää, joka pystyisi unkarintamaan suomalais-ugrilaisten kansojen runoutta ilman välikäsiä.

Jotta loppu ei olisi yhtä kuiva kuin esitykseni on tähän asti ollut, haluaisin päättää sen sitaatilla, jonka ajattelen havainnollistavan osuvasti tällä hetkellä vallitsevaa tilannetta. Otan esille Sándor Kányádin suhteellisen tuntemattoman mutta kuitenkin huomionarvoisen runon. Runon nimi on Oki Asaltshin balladi, ja se sisältyy Vannak vidékek eli On seu-tuja -nimiseen sikermään. Oki Asaltshi on votjakkien taide-lyriikan edustajia ja samalla yksi sen varhaisimmista edusta-jista. Stalinin diktatuuri pakotti hänet vaikenemaan 1920-lu-vun lopulla. Tämän jälkeen Asaltshi toimi silmälääkärinä, eikä hän palannut enää kirjallisuuden pariin, vaikka hänet sittemmin rehabilitoitiin. Ei ole suinkaan sattumaa, että Asaltshin transsilvanialaista runoilijatoveria on puhutellut ni-menomaan Asaltshin joutuminen diktatuurin väkivallan koh-teen ja että Kányádi kohottaa Asaltshin vaitiolon vastustuk-sen symboliksi. Siitä, että Eurooppa on tällaisista kohtaloista piittaamaton, Kányádi löytää itselleen motiivin kuuluttaa kaikin voimin ”Asaltshin balladia”. On merkitsevää, että samalla, kun runo on viesti Euroopalle, se toimii suomalais-ugrilaisen kansanrunouden keinoin:

vannak vidékek kietlen
messziségekbe veszetten
vidékei az őshitnek
ahová utak nem visznek
de etlalál visszaréved
behunyt szemmel is a lélek
nyomra lel a szó a dallam
kötése köt oldhatatlan
csángónál is csángóbb éren

Oki Asalcsi nővérem
véremmel egy vér ki verset
két megyéni népnek szerzett
két megyének két kötetnyi
verset s utána letenni
váltani a tollat késsre
sztetoszkópra és szikére
megmaradni néma társnak
héven ahhoz kit bezártak

Kuzebaj Gerd csöndjét önként
vállalni de nem az önkényt
életen át hallgatással
dacolni az elnyomással
köldök-néző Európa
honnan is tudhatta volna
nem lett belőle botránykő
mért nem dalol a votják nő
csak ki érte csak ki élbe
s két megyényi kicsi népe
csak ők tudják csak mi tudjuk

még álmunkban is motyogjuk
el mert hallgatni és gyógyított
meghódoltat és hódítót
életen át hallgatással
szembeszállt az elnyomással
csángónál is csángóbb éren
Oki Asalcsi nővérem
két fényképed csokor versed
ennyid maradt rám s a merszed
hogy legalább a családnak
elmondjam a balladát